

УДК 371.68:004.9

КОВАЛЬЧУК Дар'я Костянтинівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
інтелектуальної власності,
Національна металургійна академія України
e-mail: lebtoval@gmail.ru

ОЦІНКА ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Оцінка освітніх технологій розглядається як чинник управління якістю освіти у вищих навчальних закладах. Аналізуються критерії оцінки стану та потенціалу розвитку освітніх технологій.

Ключові слова: *освітні технології; управління якістю освіти; критерії оцінки освітніх технологій; потенціал розвитку освітніх технологій; вищі навчальні заклади.*

Постановка проблеми. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах суттєво пов'язано з вибором освітніх технологій. Оптимізація такого вибору залежить від складу критеріїв оцінки. Для визначення цих критеріїв необхідно враховувати різні аспекти якості освіти. Розрізняють три такі її складові:

- 1) якість освіти (знань, способів вирішення завдань);
- 2) якість методів навчання і виховання (організації пізнавальної діяльності), мотивації пізнавальної діяльності, контролю за здійсненням навчальної діяльності;
- 3) якість освіченості особистості (засвоєння знань, умінь та навичок, засвоєння моральних норм) [1, с. 576].

Оцінка освітніх технологій має стати складовою загального процесу оцінки якості освіти. Широкий перелік інноваційних освітніх технологій, що застосовуються у ВНЗ, потребує певного упорядкування не тільки за відповідністю сучасним вимогам до вищої освіти, але й перспективним. Це визначається необхідністю змін у мобільній системі

управління науково-методичною роботою ВНЗ відповідно до розвитку освітнього процесу та окремих його ланок [2, с. 68].

Виходячи з цього, більш обґрунтованим є розглядання оцінки освітніх технологій в контексті діагностики якості освіти, ніж її контролю, оскільки контроль тільки констатує результати, а діагностика аналізує результати з урахуванням способів їх досягнення, тенденцій розвитку тощо [3, с. 311]. Цей підхід є особливо актуальним для вирішення таких завдань вітчизняної освіти, як створення індустрії сучасних засобів навчання та ринку освітніх технологій з їх ефективним трансфером [4, с. 116].

При оцінці освітніх технологій важливо також оцінювати їх відповідність гуманістичному аспекту освіти. У загальному сенсі «...гуманізм бачить в освіті спосіб покращення становища людини у світі і самого світу» [5, с. 56]. Однак, за справедливим зауваженням Дж. Каунтса «ми маємо повністю відкинути наївну віру в те, що школа автоматично вивільнює розум і служить справі людського прогресу. Фактично ми знаємо, що вона може служити будь-якій справі. Вона може служити тиранії також, як і свободі, неосвіченості також, як і просвіті, неправді також, як і істині. Якщо ми хочемо, щоб вона служила справі людської свободи, вона має спеціально проектуватися під цю мету» [6, с. 61–62].

Таким чином, освіту будемо розглядати як засвоєння людиною в умовах освітньої установи або через самоосвіту системи знань, умінь та навичок, досвіду пізнавальної і практичної діяльності, ціннісних орієнтацій та відносин [3, с. 39]. Відповідно, освітні технології мають зробити цей процес максимально результативним, що висуває проблему визначення критеріїв результативності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз досліджень по проблемам освітніх технологій дозволяє виділити такі їх специфічні ознаки: діагностичне цільовизначення, результативність, алгоритмованість, проєктованість, візуалізація тощо. Освітня технологія є частиною педагогічної системи. Якщо дидактична система відповідає на питання «чому навчати» і «навіщо навчати», а методична – «як навчати», то освітня технологія відповідає на питання: «як навчати результативно, з гарантованим досягненням цілей».

У залежності від аспекту дослідження, освітню технологію визначають по-різному: як професійний вибір операційного впливу на особу, що навчається, для досягнення мети навчання; як проєкт педагогічної системи, яка реалізується на практиці; як сукупність установок, що визначають вибір і комбонування способів, прийомів та засобів навчання; як систематичний метод планування й оцінки процесу навчання; як упорядковану сукупність дій, операцій і процедур, які інструментально забезпечують досягнення передбачуваного результату в умовах освітнього процесу; як модель спільної діяльності з проєктування, організації та проведення навчального процесу із забезпеченням комфортних умов для його учасників; як законодавствозадовідна освітня діяльність, що реалізує науково обґрунтований проєкт дидактичного процесу.

Узагальнюючи ці положення, освітню технологію в педагогічному контексті доцільно розглядати як спосіб реалізації освітнього процесу шляхом розділення його на систему послідовних і взаємопов'язаних етапів, процедур і операцій, спрямований на досягнення навчальних і виховних цілей.

Проблематика оцінки освітніх технологій розглядається у працях таких учених, як Л. Борисенко, Т. Величко, В. Вікторов, Л. Гаращенко, С. Гончаров, С. Глоба та інших [7–9, 4, 10]. Разом з тим, у запропонованих підходах не враховується характер інформації зворотного зв'язку, яку відображають запропоновані критерії, що вимагає їх додаткових досліджень в контексті управління якістю освіти у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. В системі управління якістю освіти вищого навчального закладу показники оцінки освітніх технологій являють собою інформацію зворотного зв'язку, на основі якої управлінський орган має приймати рішення щодо власне трансферу або певних коригуючих дій. Ці показники виступають конкретними кількісними значеннями окремих критеріїв оцінки.

Інформація зворотного зв'язку у будь-якій системі управління розділяється на негативну інформацію зворотного зв'язку та позитивну інформацію зворотного зв'язку.

Першій відповідає група критеріїв, що підлягають мінімізації (тобто, чим менше, тим краще). Кращій оцінці за цими критеріями відповідають показники, що мають менші значення. Позитивній інформації зворотного зв'язку відповідає група критеріїв, що підлягають максимізації (тобто, чим більше, тим краще). Краща оцінка за цими критеріями буде пов'язана з більшим значенням показника. Перша група критеріїв зорієнтована на неперевикнення певних умовних значень параметрів, які забезпечують адекватність освітньої технології поточним вимогам. Тому доцільно їх сукупність умовно розглядати за індикатор поточного стану технології. Друга група критеріїв зорієнтована на нарощування певних позитивних якостей освітньої технології, які забезпечують можливості її розвитку. Тому доцільно їх сукупність умовно розглядати за індикатор потенціалу розвитку технології.

Визначимо можливий склад окремих критеріїв поточного стану освітньої технології, значення яких підлягають мінімізації з точки зору забезпечення кращої якості освітньої технології.

До таких критеріїв можна віднести:

1. Монотонність навчання – це така ступінь одноманітності його форми, яка заважає особам, що навчаються, засвоювати зміст навчального матеріалу. Монотонність форми навчання характеризується відсутністю необхідних смислових та логічних акцентів, наголосів. Часто вона супроводжується також відривом теоретичного матеріалу від прикладів та ілюстрацій його практичного застосування.

2. Фрагментарність навчання – це його уривчастість, неповнота, яка робить неможливим повне комплексне засвоєння відповідного матеріалу. При цьому можуть бути перекручені не тільки зв'язки між окремими логічними елементами та їх блоками, але й опущені окремі частини навчального матеріалу, важливі для цілісного системного розуміння предмету викладання.

3. Поверхневність навчання – це відсутність його глибини, коли не забезпечується розуміння сутності навчального матеріалу, а відбувається лише приблизне, зовнішнє ознайомлення з ним. Такий стан речей може бути більш-менш задовільним для окремих оглядових тем, або тем, що висвітлюють зв'язки з іншими навчальними дисциплінами, але він є неприпустимим по відношенню до навчального курсу в цілому.

4. Ускладнення надання теоретичної бази навчання, яке може мати місце, коли освітня технологія надто зорієнтована на «прецедентний» метод навчання, коли на конкретних прикладах аналізуються певні ситуації, задачі, проблеми та їх окремі рішення без надання загального алгоритму або підходу з його теоретичним обґрунтуванням і типологією застосування.

5. Ускладнення надання практичних навичок у процесі навчання, яке може мати місце, коли освітня технологія надто зорієнтована на теоретичні аспекти навчального курсу без достатнього забезпечення ілюстративними прикладами практичного застосування його положень. Така ситуація може скластися і у випадку порушення методичного принципу «від простого до складного», коли певні завдання здаються надто складними внаслідок пропущення проміжних ступіней навчання з формуванням відповідних практичних навичок.

6. Очікуваність незадовільного результату навчання, яке може мати місце, коли ці результати апріорно є чітко визначеними, а освітня технологія не забезпечує їх поетапного досягнення.

7. Невідповідність результатів навчання вимогам ринку праці, що виступає важливим індикатором в системі інформації негативного зворотного зв'язку при умовах ринкової економіки.

8. Перенавантаження студентів і надмірна трудомісткість процесу навчання – це перевищення нормального навчального навантаження в процесі навчання. Воно може бути наслідком як суто методичних вад викладання, так і недостатнім стисненням тієї навчальної інформації, яка складає зміст дисципліни.

9. Перевтома та інший негативний вплив на здоров'я процесу навчання, що пов'язано з недосконалістю освітніх технологій. Якщо перевтома студентів безпосередньо пов'язана з перенавантаженням, то інші аспекти негативного впливу навчання на здоров'я викликані відсутністю або порушенням відповідних фізіологічних та ергономічних вимог до навчання як виду розумової праці.

Перелік окремих критеріїв, які підлягають максимізації і характеризують потенціал розвитку освітніх технологій, включає такі критерії:

1. Мобілізація інтелектуального потенціалу студентів – це приведення інтелектуального потенціалу студентів в активний стан і таке зосередження їх інтелектуальних здібностей, яке забезпечує максимально успішне досягнення навчальних цілей і виконання відповідних завдань. Це вимагає та передбачає високий рівень напруженості інтелектуальної праці як студентів, так і викладачів.

2. Заглиблення в предмет навчання – це мислене занурення в його зміст з мінімальним відвертанням на інші предмети і взагалі на не пов'язані з даним предметом заняття, проблеми, роздуми.

3. Засвоєння навчального матеріалу на еталонному рівні, що передбачає визначення такого еталонного рівня як точно встановленого зразка та його ознак. Як правило, має розглядатися суто конкретний обмежений навчальний матеріал, засвоєння якого гарантується.

4. Інформативна ефективність навчання, що визначається широтою та межами тієї інформаційної бази, яка є доступною для студентів у процесі навчання. Окрім цього, має враховуватись міра доступності цієї бази: чи є вона легкодоступною для студентів, чи привертання її пов'язано із труднощами.

5. Можливість досягнення необхідного рівня навчання передбачає його відповідність певним вимогам, нормам. Цей критерій слід відрізнити від попереднього, маючи на увазі, що якість навчання встановлюється в межах його певного рівня і може бути, наприклад, висока якість низького рівня навчання (зокрема, початкового).

6. Реалізація принципів та закономірностей навчання, що витікає із того, чи надає певна освітня технологія можливості слідувати ним, або ускладнює застосування базових принципів та закономірностей навчання.

7. Формування навчальних навичок – це формування певних умінь щодо засвоєння навчального матеріалу, створених вправами і закріплених відповідними звичками.

8. Врахування індивідуальних особливостей студентів, що передбачає побудову навчального процесу з індивідуально диференційованими прямими та зворотними зв'язками.

9. Отримання навичок практичної діяльності, що передбачає введення елементів практичної діяльності у навчальний процес з максимальним наближенням до умов реального виробництва.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, оцінка освітніх технологій в контексті управління якістю освіти у вищих навчальних закладах виступає інформаційною основою для прийняття рішень щодо їх застосування та поширення. Розділення критеріїв оцінки освітніх технологій за характером інформації зворотного зв'язку, яку вони відображають, дозволяє визначити стан та потенціал розвитку освітніх технологій вищих навчальних закладів. Подальші розвідки мають бути пов'язані з визначенням методів узагальнення часткових критеріїв у інтегровані оцінки.

Список використаної літератури

1. Гончарова О.М. Вдосконалення організаційних форм навчання студентів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій / О.М. Гончарова // Нові технології навчання. – 2008. – Вип. 52. – с. 21–24.
2. Корогод Н.П. Управління системою науково-методичної роботи в технікумах : [навч. посіб.] / Н.П. Корогод. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 143 с.
3. Крившенко Л.П. Педагогіка : [учебник] / Л.П. Крившенко. – М. : Проспект, 2010. – 432 с.
4. Гаращенко Л. Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти / Л. Гаращенко // Освіта і управління. – 2009. – Т. 12. – № 3–4. – с. 110–117.
5. Чешко В.О. «Демоническая» феноменология НИ-HUME технологий в глобализирующемся мире / В.О. Чешко // Социальная экономика, 2005. – №3–4. – с. 49–59.
6. Никандров Н.Д. Россия : социализация и воспитание на рубеже тысячелетий / Н.Д. Никандров. – М. : Высшая школа, 2000 – 262 с.
7. Забезпечення якості освіти : теорія та практика / [Н.В. Житник, Н.П. Корогод, Д.К. Ковальчук та ін.]; за ред. Н.В. Житник. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2011. – 300 с.
8. Величко Т.Г. Застосування модульно-блочної технології з рейтинговою системою оцінки / Т.Г. Величко // Новітні технології навчання. – 2003. – № 2. – с. 119–125.
9. Вікторов В. Основні критерії та показники якості освіти / В. Вікторов // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – с. 54–60.

10. Гончаров С.М. Кредитно-модульна система організації навчального процесу: методичні аспекти / С.М. Гончаров, В.А. Турін – Рівне : НУВГП, 2008. – 626 с.

References

1. Goncharova, O. (2008). The perfection of the student study form of organization with using of the IT-technologies, *New study technologies*, 52, 21–24 (in Ukr.).
2. Korogod, N. (2005). *The management of the science and methodic work in the college*. Dnipro: Porogi (in Ukr.).
3. Krivshenko, L. (2010). *Pedagogics*. Moscow: Prospect (in Russ.).
4. Garashenko, L. (2009). The scientific reason of the criteries for the national system of the quality education monitoring, *Education and Management*, 3–4, 110–117. (in Ukr.).
5. Chesko, V. (2005). The “devil” fenomenology HI-HUME technologies in global world, *Social economy*, 3–4, 49–59 (in Russ.).
6. Nikandrov, N. (2000). *Russia: socialization and education on the millennium*. Moscow: High school (in Russ.).
7. *Guarantihg of the education quality: theory and practice*. Dniepro: IMA-press (in Ukr.).
8. Velichko, T. (2003). Using of the modul technology with ranking system of estimating, *New study technologies*, 2, 119–125 (in Ukr.).
9. Viktorov, V. (2006). The fundamental criteries and indexes of the quality education, *High education in Ukraine*, 1, 54–60.
10. Goncharov, S. (2008). *Credit-modul system of the study process organization*. Rivne: NOVGP (in Ukr.).

KOVALCHUK Darya,

Ph.D, Associate Professor of Department of Intellectual Property
National Metallurgical Academy of Ukraine
e-mail: lebtoval@gmail.com

EDUCATIONAL TECHNOLOGIES ASSESSMENT IN THE CONTEXT OF EDUCATION QUALITY MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Abstract. *Introduction.* Education quality management in higher educational establishments is significantly associated with the choice of educational technologies. Optimization of this choice depends on the composition of their evaluation criteria.

Purpose. The purpose of the article is to define the basic criteria for assessing the status and potential of development of educational technologies in higher educational establishments.

Methods. To achieve the purpose of the article the following methods were used: systemic approach, cybernetics method.

Results. In the system of education quality management of a higher educational establishment the indicators of evaluation of educational technologies are feedback information on the basis of which management has the authority to decide as for the actual transfer, or certain corrective actions. These indicators serve as specific numerical values of certain evaluation criteria. Feedback information in any management system is divided into negative feedback information and positive feedback information. First group meets the criteria to be minimized (i.e., the less the better). The best assessment on the basis of these criteria matches indicators with lower values. The positive feedback information meets the group of criteria to be maximized (i.e., the more the better). The best evaluation according to these criteria will be associated with a greater value rate. The first group of criteria is focused on avoiding exceeding of certain conditional parameter values that ensure the adequacy of the educational technology to current requirements. It is therefore advisable to consider arbitrarily their set as an indicator of the current state of the technology. The second group of criteria is aimed at building some positive qualities of an educational technology that provide opportunities for its development. It is therefore advisable to consider conditionally their totality as an indicator of the potential of the technology development.

Originality. The scientific novelty of the research is to determine the specific criteria for assessing the current state and prospects of the development of educational technologies of higher educational establishments in the context of feedback in the education quality management.

Conclusion. Evaluation of educational technologies in the context of education quality management in higher educational establishments serves an informational basis for making decisions about their use and distribution.

Key words: educational technologies; education quality management; evaluation criteria of educational technologies; potential of educational technologies development; higher educational establishments.

Одержано редакцією 04.04.2017
Прийнято до публікації 11.04.2017